

सर्वलोकाः आश्रमाश्च आत्मायेषां संविभागशमादिमयत्वात् सर्वाश्रमफलमैवातर्गतमित्यर्थः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ अत्रापिवनेपि पंचसु महायज्ञेषु अग्निहोत्रं दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्यानि पशुः सोमइत्येतेषुवा ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ चतुर्थश्चतुर्थ्याश्रमे विहित औपनिषदः शांतीदांत उपरतस्ति तिष्ठः समाहितो भूत्वात्मन्येवात्मानं पश्यतीत्याद्युपनिषदिविदि

श्रूयतां पुत्रभद्रं ते सर्वलोकाश्रमात्मनां ॥ प्रेक्षापूर्वं प्रवृत्तानां पुण्यदेशनिवासिनां ॥ ३ ॥ व्यास उवाच गृहस्थस्तु यदा पश्येद्दलीपलितमात्मनः ॥ अपत्यस्येव चापत्यं वनमेव तदा श्रयेत् ॥ ४ ॥ तृतीयमायुषभागं वानप्रस्थाश्रमे वसेत् ॥ तानेवाग्नीन्यरिचरे घजमानो दिवौकसः ॥ ५ ॥ नियतो नियताहारः षष्ठभक्तेन मत्तवान् ॥ तदग्निहोत्रं तागावो यज्ञांगानि च सर्वशः ॥ ६ ॥ अफालरुष्टं ब्रीहियवं नीवारं विघसानि च ॥ हवींषि संप्रयच्छेत्तमस्वेष्टत्रापि पंचसु ॥ ७ ॥ वानप्रस्थाश्रमेप्येताश्च तस्मिन् तयः स्मृताः ॥ सद्यः प्रक्षालकाः केचि केचिन्मासिकसंचयाः ॥ ८ ॥ वार्षिकं संचयं केचि केचिद्वा दशवार्षिकं ॥ कुर्वत्यतिथिपूजार्थं यज्ञतंत्रार्थमेव वा ॥ ९ ॥ अभ्रावकाशावर्षसु हेमं तेजलसंश्रयाः ॥ ग्रीष्मे च पंचतपसः शश्वच्चमितभोजनाः ॥ १० ॥ भूमौ विपरिवर्तते तिष्ठति प्रपदैरपि ॥ स्थानासनैर्वर्तयंतिसवनेष्वभिषिचते ॥ ११ ॥ दंतोलूखलिकाः केचिदश्मकुट्टास्तथापरे ॥ शुक्लपक्षे पिबंत्येकयवाङ्कथितांसकृत् ॥ १२ ॥ कृष्णपक्षे पिबंत्यन्ये भुञ्जते वा यथागतं ॥ मूलैरेकफलैरेकेषु ष्पैरेके दृढव्रताः ॥ १३ ॥ वर्तयंतियथान्यायं वैखानसगतिं श्रिताः ॥ एताश्चान्याश्च विविधा दीक्षास्तेषां मनीषिणां ॥ १४ ॥ चतुर्थश्चौपनिषदो धर्मः साधारणः स्मृतः ॥ वानप्रस्थाद्गृहस्थाच्च ततो न्यः संप्रवर्तते ॥ १५ ॥ अस्मिन्नेव युगे तात विप्रैः सर्वार्थदर्शिभिः ॥ अगस्त्यः सप्तऋषयो मधुच्छंदो घमर्षणः ॥ १६ ॥ सांरुतिः सुदिवा तं डिर्यथा वा सोरुतश्रमः ॥ अहोवीर्यस्तथा काव्यस्तांड्यो मेधातिथिर्बुधः ॥ १७ ॥ बलवान्कर्णनिर्वाकः शून्यपालः कृतश्रमः ॥ एनं धर्मं कृतवंतस्ततः स्वर्गमुपागमन् ॥ १८ ॥ तात प्रत्यक्षधर्माणस्तथायावरागणाः ॥ ऋषीणामुग्रतपसां धर्मनैपुणदर्शिनां ॥ १९ ॥ अन्ये चापरिमेयाश्च ब्राह्मणा वनमाश्रिताः ॥ वैखानसा वालखिल्याः सैकताश्च तथापरे ॥ २० ॥ कर्मभिस्ते निरानंदा धर्मनित्याजितेन्द्रियाः ॥ गताः प्रत्यक्षधर्माणस्ते सर्वे वनमाश्रिताः ॥ २१ ॥ अनक्षत्रास्त्वनानाधृष्या हस्यं ते ज्योतिषांगणाः ॥ जरया च परिधूनो व्याधिना च प्रपीडितः ॥ २२ ॥

तो धर्मः साधारणः सर्वेष्वश्रमेषु अन्यः असाधारणः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ प्रत्यक्षः धर्मो धर्मफलं सत्यसंकल्पत्वादिकं येषां प्रत्यक्षधर्माणः ॥ १९ ॥ २० ॥ निरानंदाः कच्छन्वां द्रायणादिपरत्वात् ॥ २१ ॥ अनक्षत्राः नक्षत्रपहताराभ्योऽन्येऽपांतरतमः प्रभृतयः अनाधृष्या निर्भयाः ॥ २२ ॥